Hirvensalmen kunta
Sivistyslautakunta 27.9.2017

Liite nro 1 § 13

Hirvensalmen kunta
Sivistystoimi

HIRVENSALMEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

1.8.2017

Pöytäkirjantarkastajien nimikirjaimet

Lautakunta	Hallitus	Valtuusto

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ... 4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus ... 4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ... 5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ... 6
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet ... 9
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet ... 9
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ... 11
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua ... 13
2.4 Arvoperusta ... 14
2.5 Oppimiskäsitys ... 16
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ... 17
2.7 Laaja-alainen osaaminen ... 18
Ajattelu ja oppiminen ... 18
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu ... 19
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot ... 19
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ... 20
Osallistuminen ja vaikuttaminen ... 20
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ... 21
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet ... 21
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä ... 22
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö ... 22
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ... 22
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus ... 23
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa ... 23
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt ... 24
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa ... 26
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ... 26
Monialainen yhteistyö ... 27
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen ... 30
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys ... 30
4.2 Pedagoginen dokumentointi ... 31
4.3 Monipuoliset työtavat ... 32
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä ... 32

4.5 Oppimisen alueet 34
Kielten rikas maailma 34
Ilmaisun monet muodot 36
Minä ja meidän yhteisömme 38
Tutkin ja toimin ympäristössäni 40
Kasvan, liikun ja kehityn 42
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia 44
Kaksikielinen varhaiskasvatus 45
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki 47
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet 47
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana 48
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa 49
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana 49
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus 52
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa 53
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen 53

LIITTEET

Liite 1 Minun lapseni, meidän lapsemme 55

Liite 2 Lääkehoitosuunnitelma 59

Liite 3 Lapsen tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksesta esiopetukseen 75

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain[1] perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki[2], on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka[3].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä[4].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

---

[1] Varhaiskasvatuslaki (36/1973)
[2] Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)
[3] Varhaiskasvatuslaki 1 § (580/2015)
[4] Varhaiskasvatuslaki 9 § (580/2015)

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)[5]. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa[6]. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[7]
- kotoutumissuunnitelma[8].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen[9].

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten[10].

---

[5] Varhaiskasvatuslaki 1 §
[6] Varhaiskasvatuslaki 15-26 § (909/2012)
[7] Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)
[8] Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §
[9] Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)
[10] Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[11]. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) on laadittu ja hyväksytty suomen kielellä. Se on laadittu kokonaan järjestäjäkohtaisena suunnitelmana, jonka on hyväksynyt Hirvensalmen kunnan sivistyslautakunta. Vasu on rakentunut siten, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 – asiakirjan tekstien jälkeen on kirjattu paikalliset lisäykset otsikon Hirvensalmella alle.

Vasun laadinnassa on otettu huomioon varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset, Hirvensalmen esi- sekä perusopetuksen opetussuunnitelmat, lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä kotoutumissuunnitelma. Hirvensalmen vasun laadintaan on osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilöstö. Yhteisissä palavereissa on käyty keskustellen läpi Vasun perusteiden kokonaisuudet ja yhdessä sovitut asiat on otettu varhaiskasvatusyksiköissä käyttöön. Henkilöstö on myös osallistunut vasua koskeviin koulutuksiin.

Huoltajat ovat osallistuneet vasun laadintaan Webropol-kyselyn avulla helmikuussa 2017. Kyselyssä kysyttiin huoltajien ajatuksia varhaiskasvatuksen arvoista sekä asioista, mitkä ovat auttaneet ja auttavat vielä paremmin heidän lastaan oppimaan ja viihtymään varhaiskasvatuksessa. Huoltajat ovat osallistuneet vasun laadintaan myös MaailmanParasVasu–pelin avulla huhtikuussa 2017. Pelissä vasun sisältö tuli huoltajille tutuksi ja samalla he pääsivät antamaan mielipiteensä varhaiskasvatuksen toiminnan sisällöstä. Helmikuussa 2017 on tehty lapsille haastattelu jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä liittyen heidän mielenkiinnon kohteisiinsa sekä ajatuksiin, mitä varhaiskasvatuksessa voitaisiin tehdä toisella tavalla. Ajatuksia ja toiveita on otettu mukaan arjen toimintoihin.

Hirvensalmen vasun työstöön on käytetty Opetushallituksen ePerusteiden vasutyökalua. Hirvensalmen esi- ja perusopetuksen opettajilla sekä rehtorilla on ollut mahdollisuus ePerusteissa lukea ja kommentoida Hirvensalmen vasun paikallisia osuuksia vasun työstövaiheessa.

Hirvensalmen vasua edellisen kerran päivitettäessä vuonna 2015 olivat sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijat mukana päivitystyössä. Nyt tätä vasua laadittaessa heidän kanssaan käytiin läpi moniammatilliset yhteistyökäytännöt.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi ja kehittää Hirvensalmen vasu -asiakirjaa yhteisissä palavereissa käytännön kokemusten perusteella. Vanhemmille järjestetään vuosittain Webropol-kyselyjä, joilla saadaan heidän mielipiteitään vasu-asiakirjasta ja siihen kirjattujen asioiden toteutumisesta. Lapset pääsevät osallisiksi vasun arviointiin ja kehittämiseen heille kerran vuodessa järjestettävän haastattelun avulla.

Vasun päivitysversioon kirjataan päivittämistä ja kehittämistä vaativat asiat. Vasu päivitetään tarvittaessa ja hyväksytetään sivistyslautakunnalla. Näin vasun päivittämisestä syntyy jatkuva prosessi.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma[12]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen

[11] Varhaiskasvatuslaki 9 b § (580/2015)
[12] Varhaiskasvatuslaki 7 a § (580/2015)

näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus[13]. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta[14]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen[15] (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkoti- tai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa[16].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.[17] Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta[18]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

---

[13] Varhaiskasvatuslaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

[14] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

[15] Varhaiskasvatuslaki 7 a §

[16] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

[17] Varhaiskasvatuslaki 7 a §

[18] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (Lapsen vasu) laaditaan sähköisesti toiminnanohjausjärjestelmä Daisyssa. Tarvittaessa lapsen vasu voidaan laatia myös paperisena versiona.

Tutustuessaan lapsensa kanssa tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan huoltajat saavat Minun lapseni, meidän lapsemme -lomakkeen (LIITE 1) täytettäväkseen. Huoltajat kirjaavat lomakkeeseen taustatietoja lapsesta, lapsen arjesta, kodin kasvatuskäytännöistä sekä tolvelstaan varhaiskasvatukselle. Huoltajat palauttavat lomakkeen varhaiskasvatuspaikkaan ja kirjatut asiat käydään läpi alkukeskustelussa perheelle nimetyn vastuuaikuisen kanssa.

Kun lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksen, hänelle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Huoltajat ja henkilöstö kirjaavat lapsen vasuun havaintojaan lapsesta, lapsen kehityksestä ja oppimisesta sekä lapselle ajankohtaisista asioista. Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, sen hetkiset tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Lapsen ajatuksia ja mielipiteitä varhaiskasvatuksessa olostaan kuullaan huoltajien sekä henkilöstön toimesta ja lapselta saatu tieto sisällytetään osaksi lapsen vasua. Tämän jälkeen vastuuaikuinen käy huoltajien kanssa vasukeskustelun, jossa yhdessä sovitaan, miten lapsen hyvinvointia ja oppimista edistetään ja kuinka hänen kasvuaan tuetaan ja millä keinoin. Nämä kirjataan lapsen vasuun ja ne ovat tavoitteina henkilöstön toiminnalle. Suunnitelman perusteella koko henkilöstö voi toimia johdonmukaisesti ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden. Huoltajien niin halutessa myös lapsi itse voi osallistua häntä koskevaan vasukeskusteluun.

Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan henkilöstön kesken varhaiskasvatusyksikössä sekä huoltajien kanssa. Lapsen vasu laaditaan syksyisin toimintakaudeksi kerrallaan ja sen toteutumista arvioidaan huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa ja aina tarpeen vaatiessa.

Jos lapsella on sairauden tai kuntoutuksen takia lääkehoito, jota täytyy toteuttaa varhaiskasvatuksessa olon aikana, tehdään lapselle kirjallinen lääkehoitosuunnitelma (LIITE 2) yhdessä huoltajien kanssa. Lääkehoitosuunnitelma selventää hoidon koordinointia niin, että jokaisella toimijalla on tieto lapsen sairaudesta, lääkehoidon toteutuksesta sekä omasta roolistaan ja vastuustaan. Lääkehoitosuunnitelma on osa lapsen vasua ja se tarkistetaan aina lääkityksen muuttuessa tai vähintään kerran vuodessa.

Lapsen vasu on salassa pidettävä asiakirja, jonka siirtoon toiseen varhaiskasvatuspaikkaan, esiopetukseen tai kouluun tarvitaan aina huoltajien lupa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on lapsen vasuun kirjatuista ja vasukeskusteluissa käydyistä asioista vaitiolovelvollinen.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.[19] Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla[20].

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti[21]. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto[22].

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[23]. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä[24]. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja[25].

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja päivähoidosta annettuun asetukseen[26] sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta[27] sekä hallintolakia[28] ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta[29]. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon,

---

[19] Varhaiskasvatuslaki 11 § 1. mom. (580/2015)
[20] Varhaiskasvatuslaki 11 b § (1290/1999)
[21] Varhaiskasvatuslaki 10 § (909/2012)
[22] Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatuslaki 1 ja 10 §
[23] Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.
[24] Varhaiskasvatuslaki 2 a §:n (580/2015) 6. kohta
[25] Varhaiskasvatuslaki 4 a § (909/2012) 2. mom.
[26] Asetus lasten päivähoidosta (239/1973)
[27] Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
[28] Hallintolaki (434/2003)
[29] Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella[30]. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[31], tasa-arvolaki[32], Euroopan ihmisoikeussopimus[33], YK:n lapsen oikeuksien sopimus[34], YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista[35], YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[36] sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet[37]. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain[38] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

---

[30] Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §
[31] Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
[32] Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)
[33] Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
[34] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989
[35] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007
[36] YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
[37] Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
[38] Varhaiskasvatuslaki 2 a §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.[39]

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys[40]. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.[41] Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä[42]. Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä[43] ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen[44]. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.[45] Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä[46].

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana[47]. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.[48] Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.[49]

---

[39] Varhaiskasvatuslaki (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

[40] Varhaiskasvatuslaki 6 § (580/2015)

[41] Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

[42] Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

[43] Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

[44] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

[45] Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

[46] Sosiaalihuoltolaki 35 § ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

[47] Varhaiskasvatuslaki 1 §

[48] Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset[50]. Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus[51]. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta[52]. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

Hirvensalmella:

Hirvensalmella järjestetään varhaiskasvatusta kunnallisessa päivähoidossa, koulun esiopetuksessa ja seurakunnan kerhoissa. Kunnallisen varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat vuoropäiväkoti Omppu, Lahnaniemen ryhmäperhepäiväkoti ja perhepäivähoito. Varhaiskasvatuksen esimies vastaa varhaiskasvatustoiminnan suunnittelusta, toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä. Varhaiskasvatus kuuluu osana sivistyslautakunnan toimintaa.

Vuoropäiväkoti Omppu on 25-paikkainen ja aloittanut toimintansa vuonna 2009 entisissä terveyskeskuksen vuodeosaston tiloissa, jotka on remontoitu päiväkodin tarpeisiin sopivaksi. Vuoropäiväkoti Ompussa tarjotaan koko- ja osapäiväistä varhaiskasvatusta 0-6-vuotiaille lapsille perheiden tarpeen mukaan, myös iltaisin ja viikonloppuisin. Tarvittava yöhoito järjestetään ostopalveluna Mikkelissä tai Mäntyharjussa. Lisäksi koululaisilla on mahdollisuus varhaiskasvatukseen kouluaikojen ulkopuolella, mikäli ryhmissä on tilaa.

Vuoropäiväkoti Ompussa työskentelee varhaiskasvatuksen esimies, joka toimii samalla päiväkodin johtajana, yksi lastentarhanopettaja ja kolme lastenhoitajaa sekä tarpeen mukaan ryhmä- tai henkilökohtaisia avustajia. Lisäksi päiväkodilla työskentelee ruokapalvelutyöntekijä, joka vastaa siivouksesta, vaatehuollosta ja ruuan tarjoilusta. Aamu- ja iltapala valmistetaan päiväkodilla. Lounas, välipala ja päivällinen tuodaan Heikinniemen palvelukeskuksen keittiöstä.

---

[49] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

[50] Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

[51] Asetus lasten päivähoidosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

[52] Varhaiskasvatuslaki 1 ja 7 a §

Lahnaniemen ryhmäperhepäiväkoti, Lahnaniemen ryhmis, toimii Lahnaniemen koulun yhteydessä. Lahnaniemen ryhmiksessä työskentelee kaksi lastenhoitajaa ja ryhmä on mitoitettu kahdeksalle kokopäiväiselle ja kahdelle esikoulu- tai kouluikäiselle lapselle.

Hirvensalmella toimii kaksi kunnallista perhepäivähoitajaa, jotka työskentelevät omissa kodeissaan. Perhepäivähoito on kodinomaisessa ympäristössä tapahtuvaa varhaiskasvatusta.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa työskentelee osa-aikainen erityislastentarhaopettaja, joka toimii erityisen tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä.

Lisäksi lähikuntien kanssa tehdään ostopalveluyhteistyötä. Hirvensalmi ostaa ja myy varhaiskasvatuspalveluja lähikunnilta.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö kokoontuu säännöllisesti yhteisiin palavereihin, joissa suunnitellaan, kehitetään ja arvioidaan varhaiskasvatuksen arkea ja kasvatuskäytäntöjä. Palavereissa jaetaan myös koulutuksissa saatua tietoa. Yhteistyötä toteutetaan suunnitelluilla yhteisillä tapahtumilla. Vuoropäiväkodin henkilöstöllä, perhepäivähoitajilla ja ryhmiksen työntekijöillä on myös omat säännölliset palaverit, joissa käydään edellä mainittuja asioita yksikkötasolla läpi.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö voi tarvittaessa työskennellä eri yksiköissä, jolloin toimintatapojen ja kasvattajien tuttuus sekä tiedon kulku lisäävät lapsen hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta. Uudet työntekijät saavat perehdytyksen työpisteeseensä.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä[53].

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja

[53] Varhaiskasvatuslaki 2 a § 5. kohta

dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.[54]

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on lapsella huoltajineen mahdollisuus käydä tutustumassa uuteen hoitopaikkaan ennen varhaiskasvatuksen alkamista. Lapsi saa tutustua yhdessä huoltajiensa kanssa varhaiskasvatuspaikan arjen eri tilanteisiin. Samalla lapsi huoltajineen tutustuu henkilöstöön sekä muihin lapsiin. Tutustumiskäynneillä on paikalla perheelle nimetty vastuuaikuinen, joka kertoo varhaiskasvatuspaikan toiminnasta ja käytänteistä. Samalla vastuuaikuinen pääsee luomaan luottamuksellista suhdetta lapseen ja huoltajiin.

Huoltajat saavat täytettäväkseen Minun lapseni, meidän lapsemme -lomakkeen. He palauttavat täytetyn lomakkeen varhaiskasvatuspaikkaan ja se käydään yhdessä vastuuaikuisen kanssa läpi. Näin henkilöstö saa huoltajilta lapsesta tietoa, joka auttaa lapseen tutustumisessa.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuspaikasta toiseen pidetään siirtopalaveri, jossa ovat mukana lapsen huoltajat sekä vastuuaikuinen nykyisestä ja tulevasta varhaiskasvatuspaikasta. Tapaamisessa käydään läpi lapsen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon liittyviä asioita. Lapsi huoltajineen käy tutustumiskäynneillä uudessa varhaiskasvatuspaikassa.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen vuoropäiväkodissa tai ryhmiksessä toimii vastuuaikuinen yhdessä lapsen kanssa ensimmäisten päivien ajan.

Seuraavana syksynä esiopetukseen siirtyvien lasten ryhmä eli minieskarit sekä esiopetus tekevät yhteistyötä. Vierailuja, yhteisiä retkiä sekä muita tapahtumia järjestetään varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta varhaiskasvatukseen.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen huolehditaan lapsen kokonaishyvinvoinnin kannalta olennaisen tiedon siirtymisestä esiopetuksen opettajalle. Tämä varmistetaan keväisin järjestettävillä tiedonsiirtopalavereilla, joissa ovat mukana lapsen huoltajat, tuleva esiopetuksen opettaja, koulun erityisopettaja sekä lastentarhanopettaja/lastenhoitaja/perhepäivähoitaja lapsen varhaiskasvatuspaikasta. Keskustelun pohjana käytetään tiedonsiirtolomaketta (LIITE 3).

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen[55], varhaiskasvatuslain[56] ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti[57].

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

[54] Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §
[55] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989
[56] Varhaiskasvatuslaki 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §
[57] YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet
Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.[58]

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus
Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus
Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle[59]. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Hirvensalmella:

Helmikuussa 2017 tehtiin Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa arvokysely lasten huoltajille ja henkilöstölle. Huoltajien vastauksista nousi vahvasti esille turvallisuus. Yksilöllisyys, oikeudenmukaisuus ja vastuullisuus olivat tasavahvoina toisella sijalla. Henkilöstön ensimmäiseksi arvoksi nousi myös turvallisuus ja toiseksi nousivat yksilöllisyys ja oikeudenmukaisuus. Vastausten perusteella huoltajien ja henkilöstön näkemykset varhaiskasvatuksen tärkeimmistä arvoista on yhteneväiset ja se luo hyvän pohjan perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyölle.

Turvallisuus **kattaa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden. Hirvensalmella varhaiskasvatuksessa kokonaisvaltaista turvallisuutta kannattelee avoin ilmapiiri, yhdessä mietityt**

[58] YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989
[59] Varhaiskasvatuslaki 2 a § 6. kohta

käytännöt, joustava yhteistyö perheiden ja eri yksikköjen välillä sekä lapsille tutut, ammattitaitoiset varhaiskasvattajat.

Pienissä yksiköissä ja pienryhmätoiminnassa varhaiskasvattajilla on mahdollisuus kohdata lapsi *yksilöllisesti*, juuri sellaisena kuin hän on vahvuuksineen ja tarpeineen. Lapsi saa kokea olevansa hyväksytty omana itsenään ja varhaiskasvattaja tukee lapsen kasvua ja oppimista aktiivisena toimijana.

***Oikeudenmukaisuus* on yksi tärkeimmistä eettisistä periaatteista. Jokaisella lapsella on oikeus olla lapsi, kun yhdessä harjoitellaan elämässä tarvittavia tietoja, taitoja ja sääntöjä. Varhaiskasvatuksessa opetellaan kohtelemaan jokaista ihmistä tasapuolisesti ja kunnioittaen.**

***Vastuullisuus* on välittämistä. Hirvensalmella varhaiskasvattajat ovat sitoutuneet yhteisiin päämääriin, tavoitteisiin ja toimintakäytäntöihin. Lapsille opetetaan vastuullisuutta omasta käyttäytymisestään tukemalla häntä päätösten ja valintojen tekemisessä ja niiden seurausten kantamisessa.**

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen pedagogiset painopistealueet leikki, vuorovaikutus sekä pienryhmätoiminta, luovat perustan pedagogiselle toiminnalle sekä lasten oppimiselle.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen oppimiskäsitys perustuu ajatukseen, jonka mukaan lapsi oppii kokoajan kaikesta siitä, mitä hän kokee, näkee, kuulee ja tekee. Kun lapsi on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristönsä kanssa, hän liittää uusia asioita ja tilanteita omiin kokemuksiinsa ja tuntemuksiinsa. Henkilöstön tuleekin nähdä lapsen oppimisen mahdollisuudet kaikissa lapsen tekemisissä ja tilanteissa.

Varhaiskasvattajat kuuntelevat lasten ajatuksia ja havainnoivat heidän mielenkiinnon kohteitaan saaden tietoa, jota sitten hyödynnetään toiminnan suunnittelussa. Lapsen ollessa aktiivinen ja kiinnostunut toiminnasta hän oppii parhaiten ja hän saa positiivisia kokemuksia. Oppimisen iloa lapsi voi kokea toimiessaan mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla.

Myönteinen ilmapiiri sekä turvalliset ihmissuhteet ovat hyvän oppimisen perusta. Varhaiskasvattajat kannustavat lasta kokeilemaan ja yrittämään. Lapsi saa epäonnistua, näyttää tunteitaan ja saa kokeilla uudestaan turvallisessa ilmapiirissä. Varhaiskasvattajien herkkyys lapsen tunteille ja emotionaaliselle hyvinvoinnille osoittaa, että he ovat sitoutuneet kasvatus- ja oppimistapahtumaan.

Jotta lapsi voi luoda myönteisen käsityksen itsestään oppijana, edellyttää se henkilöstöltä myönteistä asennetta lapsen kokeilunhaluun, osallisuuteen sekä lapsen kannustamiseen. Lisäksi henkilöstön tulee muistaa, että lapsen yrityksissä oppia uutta on aina jotakin, josta voi antaa hänelle positiivista palautetta.

"Opettaminen saa aikaan paljon, mutta kannustaminen saa aikaan kaiken"

Johan Wolfgang Von Goethe

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta[60] sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten

[60] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja holdossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.
Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittaa leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä[61]. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

[61] Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on aina lapsen etu. Kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista ja ne tulee pystyä perustelemaan pedagogisesti. Toimintakulttuurin kehittämisen päämääränä on, että Hirvensalmen varhaiskasvatuksen yhteinen toiminta-ajatus sekä toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Kaiken kaikkiaan tavoitteena on kehittää toimintakulttuuria sellaiseksi, jossa on suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on:

- **suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen**
- **edistää lasten hyvinvointia yhteistyössä huoltajien kanssa**
- **edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista sekä kasvua ja kehitystä omaksi itsekseen**
- **varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö**
- **mahdollistaa aikaa ja tilaa leikille**
- **luoda myönteinen ja vuorovaikutteinen ilmapiiri, jossa sekä lasten että henkilöstön on hyvä toimia**

Henkilöstö havainnoi ja arvioi työtapojen ja -käytäntöjen toimivuutta arjen tilanteissa. Havainnot tuodaan yksiköissä yhteiseen keskusteluun. Yhdessä pohditaan, onko työkäytäntö ko. tilanteessa toimiva vai tarvitseeko sitä jotenkin muuttaa. Mahdollista uutta toimintatapaa kokeillaan sovittu aika ja sen jälkeen yhdessä arvioidaan, onko se toimiva vai tarvitseeko vielä kehittämistä. Myös itsearviointi kuuluu osana henkilöstön toimintatapoihin.

Lapsia havainnoiden sekä heidän ajatuksiaan ja mielipiteitään kuunnellen saadaan lapsilta arviointia sekä kehittämisideoita. Lapsia osallistetaan arvioimaan ja kehittämään toimintakulttuuria tekemällä heille vuosittain haastattelu liittyen heidän mielenkiinnon kohteisiin sekä viihtymiseen varhaiskasvatuksessa.

Myös lasten huoltajia kannustetaan arvioimaan ja kehittämään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria arjen päivittäisissä keskusteluissa, vasukeskusteluissa ja vuosittain tehtävillä laatukyselyillä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö[62]. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

[62] Varhaiskasvatuslaki 2 a 4. kohta ja 6 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen pedagogisista painopistealueista yksi on pienryhmätoiminta. Syksyisin kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä pienryhmätoimintaan liittyvät käytänteet käydään läpi ja päivitetään. Vuoropäiväkodissa lastentarhanopettaja suunnittelee pienryhmätoiminnan viikoittain pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti lasten kasvu- ja oppimistarpeet huomioiden. Syksyisin henkilöstö suunnittelee vuoden toimintakaaren yhdessä. Vuoropäiväkodissa on varhaiskasvattajien kesken jaettu vastuualueiksi musiikki, kädentaidot, liikunta ja minieskaritoiminta. Varhaiskasvattaja suunnittelee vastuualueensa toiminnan kuluvalle kaudelle ja pienryhmästä vastaava kasvattaja toteuttaa toiminnan. Myös ryhmiksessä ja perhepäivähoidossa toimitaan suunnittelun osalta vastuualueiden mukaisesti. Kaikissa yksiköissä toiminnan toteuttaja huomioi ryhmässä olevan lapsen vasussa toiminnalle kirjatut tavoitteet, havainnoi lasta ja dokumentoi sovitusti arviointia varten.

Lasten toiveita ja kiinnostuksen kohteita toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Kaikenlainen leikki ja toiminta ovat avoimia kaikille. Lapsia kannustetaan ja tuetaan kokeilemaan erilaisia ja uusia asioita. Yhdessäoloa ja leikkiä tukevia sääntöjä opetellaan yhdessä varhaiskasvattajan kanssa, jolloin lapsi voi turvallisesti oppia vastuullisuutta, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta.

Hirvensalmella varhaiskasvatuksen oppimisympäristön ilmapiiri on avoin, ennakkoluuloton sekä lasta ja perhettä kunnioittava. Jokainen ihminen on erilainen ja tärkeä omana itsenään. Lasta rohkaistaan ilmaisemaan tunteitaan ja hallitsemaan niitä. Lapsen hyväntahtoisia eleitä vahvistetaan suhteessa toisiin lapsiin ja aikuisiin. Lapsi saa kokea, että hänestä on iloa ja on ilo toimia yhdessä. Kaikenlaiseen kiusaamiseen sekä muihin lasten keskinäisten kanssakäymisen ongelmiin puututaan heti. Myös riittävä varhaiskasvatuksen henkilöstön mitoitus huomioidaan varhaiskasvatuspaikassa.

Varhaiskasvatuksen yhteisissä palavereissa käydään läpi yhteiset linjaukset ja näin luodaan tasavertaiset mahdollisuudet vuoropäiväkodissa, ryhmiksessä ja perhepäivähoidossa oleville lapsille.

Varhaiskasvatuksen turvallisuus- ja kriisisuunnitelmassa on toimintaohjeet fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden tarkastamiseen ja ylläpitämiseen. Vuoropäiväkodissa ja Lahnaniemen ryhmiksessä kiinteiden tilojen ja leikkivälineiden tarkistus suoritetaan säännöllisesti kiinteistöhuollon, välinevalmistajien tai terveyshuollon ohjeistusten mukaan. Perhepäivähoitajat huolehtivat itse varhaiskasvatustilojen turvallisuudesta. Varhaiskasvatushenkilöstö seuraa tilojen ja leikkivälineiden kuntoa ja korjaa/korjauttaa tai poistaa käytöstä epäkunnossa olevat välineet.

Hyvä oppimisympäristö vihjaa lapsille. Lapsi on eri taitoinen eri ympäristössä (Linnilä 2016).

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi[63].

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

[63] Varhaiskasvatuslaki 14 a § ja Kielilaki (423/2003) 18 §

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa ajatuksella "Yhdessä lapsen parhaaksi". Huoltajat ja henkilöstö sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Lapselle läheisten aikuisten toimiva yhteistyö kannattelee lasta kodin ja varhaiskasvatuksen kasvatusympäristöissä. Huoltajat ja henkilöstö saa laajemman, syvemmän ja monipuolisemman käsityksen lapsesta eri kasvatusympäristöissä kuulemalla, tallentamalla ja välittämällä lapsen kokemuksia.

Yhteistyössä kiinnitetään huomiota siihen, millä tavalla henkilöstö tuo omaa osaamistaan, tietoaan, taitoaan ja ymmärrystään huoltajien ja lasten käyttöön. Henkilöstön on tärkeää huomioida, että huoltajien oman lapsensa tuntemus tulee kuulluksi, vastaanotetuksi ja keskustelluksi.

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa lapsi saa kokemuksia yhdessä huoltajiensa kanssa varhaiskasvatuspaikan arjen tilanteista tutustumisvaiheessa. Tutustumisvaiheen aikana luodaan pohja myös yhteistyölle huoltajien kanssa.

Erityisen tärkeitä ovat päivittäiset keskustelut henkilöstön ja huoltajien välillä. Lisäksi huoltajille viestitetään varhaiskasvatuksen asioista kirjallisilla tiedotteilla, sähköpostilla sekä Daisy - toiminnanohjausjärjestelmän avulla. Myös vanhempainilloilla ja erilaisilla yhteisillä tapahtumilla pidetään yllä yhteistyötä. Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa oma varhaiskasvatussuunnitelma, jota yhdessä arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteistyö on kuin hyppynarun pyörittämistä. Toisesta päästä pyörittävät huoltajat ja toisesta päästä varhaiskasvatuksen henkilöstö samaan suuntaan huoltajien kanssa. Tässä on lapsen hyvä hyppiä eli kasvaa, kehittyä ja oppia.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet[64].

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella

[64] Varhaiskasvatuslaki 9 ja 11 e §

suostumuksella[65]. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatus tekee yhteistyötä mm. lasten neuvolan, lääkäreiden, psykologien, eri terapeuttien kuten toiminta- ja puheterapeuttien, koulun, seurakunnan, kirjaston sekä sosiaali- ja liikuntatoimen kanssa. Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä myös koulun erityisopettajan kanssa tarvittaessa. Erityisopettaja on mukana keväisin esikouluun siirtyvien kohdalla pidettävissä lasten tiedonsiirtopalavereissa.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön tavoitteena on huolehtia ja turvata lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen mahdollinen tuen tarve pyritään havaitsemaan mahdollisimman varhain. Monialaisen yhteistyön tarkoituksena on tukea lasta sekä perhettä.

Lapsen 4-vuotislomake

Hirvensalmella on käytössä kodin, lasten neuvolan ja varhaiskasvatuksen kesken 4-vuotislomake, joka auttaa saamaan monipuolisen kuvan lapsen kehityksestä. Lomakkeeseen kootaan tietoa lapsen arkitoiminnoista, motoriikasta, kielellisistä valmiuksista sekä sosiaalisista ja yhteistyötaidoista. Siihen kirjataan myös keskeisimmät asiat lapsen vasusta.

Huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö täyttävät omat osionsa lomakkeesta ja sen jälkeen huoltajat vievät lomakkeen neuvolaan 4-vuotistarkastuksen keskustelun pohjaksi. Keskustelun ja tarkastuksen pohjalta neuvolan terveydenhoitaja kirjaa lomakkeeseen palautteen varhaiskasvatukseen lapsen yksilöllisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon järjestämiseksi. Joko terveydenhoitaja tai huoltajat palauttavat lomakkeen lapsen varhaiskasvatuspaikkaan ja henkilöstö ottaa palautteen huomioon toimintaa suunnitellessaan. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti huoltajien, lapsen varhaiskasvatuspaikan henkilöstön ja neuvolan kesken. Tarvittaessa täytetään myös 5-vuotislomake.

Taaperohuoltoryhmä

Hirvensalmella kokoontuu säännöllisin väliajoin Taaperohuoltoryhmä, johon kuuluvat varhaiskasvatuksen esimies, neuvolan terveydenhoitaja, koulun erityisopettaja, sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Työryhmän tehtävänä on varhaiskasvatusikäisten lasten fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Tarkoituksena on myös tuoda eri sektoreiden työntekijöiden työtä tutuksi ryhmän jäsenille ja kertoa työkäytännöistä. Työryhmässä myös linjataan moniammatillisen yhteistyön muotoja. Lisäksi yhteistyössä työstetään yhteisiä materiaaleja kuten esimerkiksi Huolen portaat.

Yhteistyösuunnitelma

[65] Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) ja sen muutos (338/2011) 7 §

Jos perheessä on tuen tarvetta (esim. perhetyö, sosiaalityö), järjestetään yhteispalaveri, jossa ovat mukana lapsen huoltajat, perheen vastuuaikuinen varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen esimies ja sosiaalitoimen edustaja. Palaverissa keskustellaan lapsen perheen tilanteeseen liittyvistä asioista, jotka varhaiskasvatuksen kannalta on hyvä tietää.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa dokumentoidaan kirjaamalla, valokuvaamalla sekä videoimalla. Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen huoltajat ovat saaneet täytettäväkseen lupakaavakkeen koskien mm. lapsen valokuvaamista ja videoimista. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan tietoa mm. mitä lapsi osaa, mitä hän on opettelemassa ja miten lasta voidaan tässä uuden opettelussa tukea. Pedagogisen dokumentoinnin rungon muodostaa lapsen vasu. Lasten sanomisia, heidän kertomiaan satuja ja tarinoita sekä kommentteja omista töistään kirjataan ylös. Lasten tekemät työt, kuten piirustukset, ovat dokumentteja. Lapsille tehdään haastatteluja, jotka kirjataan. Henkilöstö havainnoi lapsia ja kirjaa havaintojaan mm. lasten vasuihin.

Lapsia valokuvataan sekä videoidaan arjen eri toiminnoissa. Valokuvat ja videot tuovat tietoa lasten toiminnasta sekä oppimisesta. Valokuvia ja videoita katsellaan ja niistä keskustellaan lasten ja huoltajien kanssa. Näin huoltajille tehdään varhaiskasvatuksen arkea näkyväksi. Myös erilaisia lasten kanssa

tehtäviä projekteja ja niiden etenemistä sekä niissä tapahtuvaa oppimista dokumentoidaan. Valokuvia sekä videoita henkilöstö käyttää myös oman toimintansa arvioimiseen ja kehittämiseen.

Muuta käytössä olevaa dokumentointia ovat vuoropäiväkodissa ja ryhmiksessä lasten välisiä ystävyys- ja vuorovaikutussuhteita esille tuovat sosiogrammit, tarvittaessa käytössä olevat reissuvihkot ja vuoropäiväkodissa lapsista tehtävät kirjaukset kerrottaviksi huoltajille hakutilanteessa.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten

keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Hirvensalmella:

Leikki on yksi Hirvensalmen varhaiskasvatuksen kolmesta pedagogisesta painopistealueesta. Leikin merkityksen arvostaminen näkyy myös siinä, että se on Hirvensalmen varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksessa. Kaikki varhaiskasvatusyksiköt ovat tahoillaan sopineet, miten lasten leikkiä tuetaan. Syksyisin toimintakauden alussa leikkiin liittyvät käytänteet käydään läpi ja päivitetään. Koska leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen toimintatapa, niin toiminnassa huomioidaan, että sille on aikaa ja tilaa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tunnistaa lapsen leikkialoitteita ja -aikomuksia ja vastata niihin. Lapsen iästä, leikkimisen taidoista, leikin lajista ja muista tilannetekijöistä riippuen kasvattajan tehtävä vaihtelee leikkiin osallistumisesta ulkopuoliseen havainnoimiseen. Henkilöstö voi rikastuttaa leikkiä esimerkiksi mielikuvin tai välinein. Kasvattajat auttavat lasta saamaan leikin alkuun, jos lapsi tarvitsee siihen tukea. Lisäksi he auttavat leikkirauhan ylläpitämisessä ja lapsen sitouttamisessa valitsemaansa leikkiin. Havainnoidessaan leikkiä henkilöstö huolehtii, ettei kukaan jää leikin ulkopuolelle ja että leikki on tasapuolinen kaikkia kohtaan. Lapselle annetaan mahdollisuus myös leikkiä yksin sitä halutessaan. Henkilöstö tutustuu myös todellisuuteen, jota lasten leikit heijastavat seuraten esimerkiksi lasten kulttuuria, johon media kuuluu oleellisena osana. Henkilöstö tiedostaa ja käyttää hyväkseen leikin kytkentöjä kaikkiin toiminnan osa-alueisiin.

Leikkiympäristön muokkaamisessa otetaan huomioon lasten ajankohtaiset kiinnostuksen aiheet. Lapset osallistuvat ympäristön ylläpitämiseen ja uudistamiseen kykyjensä mukaan.

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on luonnollista laajentaa leikkiympäristöä lähiympäristöön ja luontoon.

"Emme lopeta leikkimistä sen johdosta,

että vanhenemme

- vanhenemme, koska

lopetamme leikkimisen."

Herbert Spencer

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden[66] mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä

[66] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät

lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa panostetaan vuorovaikutukseen sen ollessa yksi kolmesta pedagogisesta painopistealueesta. Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä on käyty läpi päivän eri tilanteet ja sovittu, miten henkilöstö toimii pedagogisesti näissä vuorovaikutustilanteissa. Syksyisin käytännöt päivitetään. Lapsia kannustetaan kommunikoimaan niin lasten kuin aikuisten kanssa sekä ohjataan hyvään vuorovaikutukseen. Vuoropäiväkodissa ja ryhmiksessä tehdään vuosittain lasten sosiogrammi, jonka avulla saadaan näkyväksi lasten sen hetkiset ystävyys- ja vuorovaikutussuhteet.

Lapsille järjestetään päivittäin mahdollisuuksia kirjojen lukuhetkiin. Kirjastossa järjestettäviin satutuokioihin pääsevät lapset osallistumaan mahdollisuuksien mukaan. Sanoilla leikitellään, riimitellään, lorutellaan tai keksitään vain hassuja sanoja. Henkilöstö tarttuu lasta kiinnostaviin asioihin, kuten millä kirjaimella alkaa, miten kirjoitetaan tai montako tavua sanassa on.

Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kertoa itse omia tarinoita, satuja ja loruja, jotka kasvattaja kirjoittaa ylös. Näin lapsi pääsee ilmaisemaan itseään ja tuomaan esille hänelle tärkeitä asioita.

Toiminnassa puheen rinnalla apuna ovat kuvat ja tarvittaessa tukiviittomat. Vuoropäiväkodissa pienryhmiin jakautuminen tapahtuu toimintaa esittävien sekä lasten omien kuvien avulla. Toimintaa esittävissä kuvissa on myös ko. tekeminen kirjoitettuna.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja kehölliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Hirvensalmella:

Hirvensalmella varhaiskasvatuksen henkilöstö luo monipuolisen ja muunneltavan ympäristön, jossa on lapsella aikaa, tilaa sekä rauhaa ilmaista itseään ja toteuttaa luovuuttaan. Taidetoiminnassa lapsi saa kokemuksia eri aistien kautta, hän kokee oppimisen, tutkimisen ja tekemisen iloa. Lapsi voi eläytyä mielikuvitusmaailmaan, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta. Hänelle annetaan mahdollisuus kokea ja ilmaista erilaisia tunteita ja samalla oppia tunnistamaan ja peilaamaan niitä suhteessa toisiin. Taiteeseen sisältyy luovuuden lisäksi säännönmukaisuuden ja erilaisten työtapojen oppiminen.

Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmassa on säännöllisesti eri taiteiden ja ilmaisumuotojen toimintahetket:

- musiikki (laulu, musiikin tekeminen ja kuunteleminen, erilaisten ääniympäristöjen havainnointi)

- käden taidot (kuvallisen ilmaisun muodot ja askartelu)

- suullinen ja kehollinen ilmaisu (erilaiset teatteriesitykset, satuhetket, saduttaminen, leikin eri muodot, tanssi ja liikunta)

- sekä näiden yhdistelmiä (esim. laulupiirtäminen)

Lapsen luovuutta tuetaan pitämällä erilaista materiaalia ja välineitä lasten saatavilla ja järjestämällä tilaa ja rauhaa myös spontaaniin luovaan toimintaan. Lasta kannustetaan ja rohkaistaan hyväksymällä lapsen moninaisetkin ideat. Lasten kanssa tutkitaan omia ja muiden luovan toiminnan teoksia pohtien niiden synnyttämiä tunteita ja mielikuvia. Taide- ja ilmaisukasvatuksessa huomioidaan vuodenajat ja kalenteri- ja juhlapyhät. Toimintaa toteutetaan Hirvensalmella niin ulkona luonnossa kuin sisätiloissa.

Kulttuuriin ja kulttuuriperintöön tutustutaan tarinoiden, kuvien ja vierailujen kautta ja Hirvensalmen varhaiskasvatuksella onkin sujuva yhteistyö kirjaston, koulun, seurakunnan ja eri yhdistysten kanssa. Myös erilaiset hankeprojektit mahdollistavat monipuolisen kulttuuritarjonnan varhaiskasvatuksen oman taide- ja kulttuurikasvatuksen lisäksi. Lasten töistä on näyttelyitä kirjastossa ja kunnantalolla erilaisten tapahtumien yhteydessä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden** ja **tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla.

Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja **tulevaisuutta** pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Hirvensalmella:

Hirvensalmella eettinen kasvatus toteutuu kaikessa toiminnassa opetettaessa lasta itsensä ja toisten arvostamiseen, oikean ja väärän tunnistamiseen, vastuun ottamiseen omista teoista, riitojen sopimiseen, ryhmässä toimimiseen ja erilaisuuden hyväksymiseen. Näitä taitoja harjoitellessa turvallisessa ilmapiirissä mahdollistuu lapselle terveen itsetunnon kasvu ja eettisten taitojen välittyminen ihmisten välisiin sosiaalisiin taitoihin.

Katsomuskasvatukseen sisältyen tutustumme Suomen kirkon uskonnolliseen perinteeseen ja tapoihin. Yhteistyömuotoja Hirvensalmen seurakunnan kanssa ovat vierailut kirkkoon jouluna ja pääsiäisenä hartaushetkiin ja tutustumaan kirkkokulttuuriin sekä vuoropäiväkodissa ja ryhmiksessä tapahtuvat toimintahetket ja niiden yhteinen suunnittelu. Lisäksi perhepäivähoitajat lapsineen vierailevat seurakunnan kerhoissa. Mahdollisuuksien mukaan tutustutaan myös muihin lasta lähellä oleviin uskontoihin ja elämänkatsomustapoihin. Perheen elämänkatsomusta ja uskonnollista vakaumusta kunnioitetaan. Lapsille, jotka eivät osallistu seurakunnan järjestämiin hetkiin, järjestetään suunniteltua

toimintaa. Lapsia ohjataan ymmärtämään ja kunnioittamaan erilaisia tapoja, esimerkiksi ruokailun ja pukeutumisen suhteen.

Hirvensalmen lähiyhteisön menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen tutustutaan vierailemalla museossa, käsityökeskuksessa, palvelukodilla, paloasemalla, kouluilla sekä muissa Hirvensalmen kunnan kohteissa. Erilaiset tapahtumat, esimerkiksi kesäisin Tervaleppä-markkinat, ovat säännöllisiä vierailukohteita. Keskusteluissa lasten kanssa nousee esille lähiympäristön tapahtumat, joita käsitellään lapsen ikätason mukaisesti.

Median vaikutus näkyy myös Hirvensalmella lasten kiinnostuksen kohteissa, puheenaiheissa, pukeutumisessa ja leikeissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on vastaantulevien tilanteiden ja aiheiden huomioimista ja niihin tarttumista pedagogisesti; asioita ja käsitteitä sanoitetaan, mietitään toden ja mielikuvituksen eroa, etsitään tietoa lisää ja käydään kokemuksia ja elämyksiä läpi kirjallisuuden, leikin, liikunnan ja taiteen tekemisen muodossa. Varhaiskasvatuksessa tutustutaan monipuolisesti eri mediavälineisiin, joihin kuuluvat kirjat, lehdet, piirustukset, tv/dvd, radio/CD, kamera, tietokone jne. Näiden lisäksi Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on käytössä älypuhelimet ja iPadit jokaisessa yksikössä. Henkilöstön ohjauksella lapsi voi iPadeilla pelata, hakea tietoa, kuunnella musiikkia ja luoda omia teoksia. Henkilöstö lataa iPadeille pedagogisesti sopivia pelejä. Varhaiskasvattajat sekä lapset voivat dokumentoida toimintaa iPadeilla.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme

ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoitteleminen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Hirvensalmella:

Varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen tavoitteena on luonnon kunnioittaminen ja kierrätys. Lapset tulee saada ikätasolleen sopivalla tavalla pohtimaan ja ajattelemaan, miten arvokas luonto meillä on ja ettei luonnonvaroja tule tuhlata.

Hirvensalmella puhdas luonto on kaikkialla lähellä, joten retket metsiin ja rannoille toteutuvat säännöllisesti varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lähiympäristön luonnossa liikutaan tutkien, seuraten ja kokien eri aistein vuodenaikojen mukaan muuttuvaa kasvi- ja eläinmaailmaa. Luontoretkellä voidaan leikkiä, musisoida, harjoittaa kädentaitoja esimerkiksi maalata tai tutkia luonnon ilmiöitä sopivin välinein. Luonnossa liikutaan ympäristöä kunnioittaen. Luontoon liittyviin käsitteisiin ja ilmiöihin tutustutaan kirjallisuuden kautta. Hirvensalmen kylällä retkeillen tutustutaan myös rakennettuun ympäristöön.

Kestävän elämäntavan taitoja opetellaan lapsen iän ja kehitystason mukaan. Lapset saavat mahdollisuuksia aitoon osallistumiseen ja siten kokemuksia ja elämyksiä kestävän kehityksen toteutumisesta. Näitä taitoja lapsi pääsee harjoittelemaan kykynsä mukaan esimerkiksi ruokailussa, jossa opetellaan itselleen sopivan ruoka-annoksen ottamista ja mahdollisesti jäljelle jääneen ruuan laittamista kompostiastiaan. Lapsen kanssa opetellaan pitämään huolta omista ja yhteisistä tavaroista sekä juttelemme ekologisuuteen liittyvistä asioista kuten veden- ja sähkönkäyttö ja materiaalien käytöstä. Mahdollisuuksien mukaan lajittelemme syntyvät jätteet ja kierrätämme uusiokäyttöön sopivan materiaalin, esimerkiksi askartelussa käytämme aiheeseen sopivia kierrätysmateriaaleja.

Jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on myös omia tapoja toteuttaa kestävän elämäntavan ideologiaa.

Matemaattinen ja teknologinen kasvatus tapahtuu kaikessa arjen toiminnoissa. Perushoitotilanteissa voidaan laskea varpaita tai vertailla sormien pituutta kuten myös pohtia mistä vesi tulee vesihanaan ja mihin se menee lavuaarista. Retkillä on lukemattomia mahdollisuuksia laskea, luokitella ja etsiä säännönmukaisuuksia ympäristöstä ja pohtia vastaantulevien asioiden toimintaa. Päivän mittaan tulee monia mahdollisuuksia laulujen, pelien, rakentelusarjojen, esineiden ja käytännön toimintatapojen tutkimisen kautta miettiä, miten ympärillä olevat asiat toimivat. Vastauksia etsitään yhdessä ja yrityksen ja kokeilun kautta syntyvät oivallukset suhteessa ihmisiin ja materiaaliseen ympäristöön. Vuorokauden- ja viikonrytmiä opetellaan päivittäin yhdessä lasten kanssa tutkimalla suunniteltua toimintaa. Toimintaa kuvaavat kuvat auttavat pienimpiäkin seuraamaan päivän ja viikon kulkua.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Hirvensalmella:

Fyysisen aktiivisuuden suositukset ovat perustana ja lähtökohtana suunniteltaessa liikuntaa Hirvensalmen varhaiskasvatusyksiköissä. Lapsille tarjotaan kuormittavuudeltaan monipuolista liikuntaa ja tarpeeksi fyysistä aktiivista leikkimistä ulkona sekä sisällä. Ulkoliikuntaa toteutetaan pihoilla, luonnossa, urheilukentillä; talvella hiihdetään ja luistellaan, kesällä uidaan ja ympäri vuoden retkeillään.

Lasten motoriset taidot kehittyvät erinomaisesti luontoympäristössä tarjoten iloa ja elämyksiä kaikkien aistien kokemana. Sisäliikuntaa ja liikuntaleikkejä toteutetaan yksiköiden sisätiloissa sekä Elomaan että Lahnaniemen koulun saleissa.

Liikuntavälineet pidetään lasten saatavilla ja vapaassa käytössä ulkona sekä sisällä. Välineiden kuntoa seurataan säännöllisesti.

Perheitä kannustetaan liikkumaan lasten kanssa vapaa-ajallaan. Varhaiskasvatus järjestää Hirvensalmella muutaman kerran vuodessa ns. perheiden iltoja/äitien- ja isien iltoja, joissa teemana on liikunta. Liikunnallisia yhteistyökumppaneita varhaiskasvatuksella on mm. kunnan liikuntatoimi, paikallinen urheiluseura Hirvensalmen Urheilijat ry sekä Etelä-Savon Liikunta ry. Vuoropäiväkoti on lisäksi mukana Ilo kasvaa liikkuen -ohjelmassa, jossa tavoitteena on lisätä liikkumista lasten päivään, erityisesti lisäämällä lapsilähtöisiä toimintatapoja.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa lapset pääsevät tutustumaan ja osallistumaan ruuan valmistukseen. Ryhmiksessä ja perhepäivähoidossa lapset osallistuvat useasti konkreettisesti ruuan tekemiseen yhdessä henkilöstön kanssa. Vuoropäiväkotiin ruoka valmistetaan Heikinniemen palvelukeskuksen keittiössä, johon lapset pääsevät tutustumiskäynneille. Päiväkodissa ja ryhmiksessä lapsilla on kokkikoulua, jossa tutustutaan eri ruoka-aineisiin ja eri ruoanvalmistusvälineiden käyttöön. Ruokailussa lapsi saa itse ottaa ruuan. Näin hän oppii arvioimaan, minkä verran hän jaksaa syödä. Lasta rohkaistaan maistamaan uusia makuja kehuen ja kiittäen häntä. Yhteiset ruokailuhetket toteutetaan kiireettömässä ilmapiirissä, jossa opetellaan hyviä pöytätapoja ja ruokarauhaa. Ruokailuhetket tarjoavat mahdollisuuden jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä, kulttuureista ja tavoista.

Lasten kanssa laitetaan keväisin kasvimaita ja istutetaan ikkunayrttejä. Näin lapset pääsevät seuraamaan syötävien kasvien kasvamista ja kiinnostus niiden maisteluun lisääntyy.

Yhdessä käytännöntöiden ohella leikityt kauppa- ja kotileikit sekä ruoka-aiheiset laulut, lorut, pelit lisäävät lasten kiinnostusta ja arvostusta ruokaan.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Hirvensalmella:

Terveyttä ja turvallisuutta edistäviä ja ylläpitäviä arjen toimia opetellaan yhdessä lapsen kanssa, kuten käsien pesu, sisätossujen käyttö, sopiva pukeutuminen säätila huomioiden, liikunta ja rauhoittuminen.

Myös leikin, kirjallisuuden, laulujen ja lorujen avulla tutustutaan terveyteen ja turvallisuuteen liittyviin asioihin.

Lapsen kanssa opetellaan toimimaan turvallisesti erilaisissa ympäristöissä. Piha-alueelta pois lähdettäessä harjoitellaan turvallista liikkumista muiden liikkujien joukossa, käytetään turvaliivejä, kävellään jonossa tien reunassa jne. Kaikissa varhaiskasvatusyksiköissä on sovitut käytännöt ulkoilun ja retkeilyn turvaamiseksi.

Vuoropäiväkodissa ja ryhmiksessä pidetään säännöllisin väliajoin poistumisharjoitus yhdessä lasten kanssa. Tässä yhteydessä annetaan aikaa lasten pohdinnoille ja kokemusten läpikäymiseen.

Lasta opetetaan ottamaan vastuuta itsestään ja vähitellen myös toisista. Häntä tuetaan hyviin kaverisuhteisiin ja rohkaistaan pyytämään ja antamaan apua. Ristiriitatilanteissa harjoitellaan erilaisia ratkaisukeinoja yhdessä lasten kanssa. Lasta ohjataan kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisen kehoa.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[67]. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[68]. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön

[67] Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom.
[68] Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.

kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai –kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielien ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus
Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus
Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus
Kielirikasteinen varhaiskasvatus
Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä
Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Hirvensalmella:
Hirvensalmi on virallisesti yksikielinen paikkakunta, mutta varhaiskasvatuksessa on satunnaisesti lapsia, joiden äidinkieli on muu kuin suomi. Lapsen huoltajien kanssa käydään keskustelua, mikä on lapsen suomen- ja äidinkielen tuen tarve ja miten sitä parhaiten voidaan toteuttaa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa, miten eri kulttuuritaustaista lasta voidaan tukea säilyttämään oma kulttuuri- ja perinnetaustansa. Tällöin myös annetaan muille lapsille mahdollisuus tutustua erilaisiin kulttuureihin; tapoihin ja ajatuksiin ja luodaan valmiuksia kohdata uusi ihminen luontevasti ja mahdollisimman vähäisin ennakkoluuloin.

Muuta kuin suomea äidinkielenä puhuvan lapsen oppimista tuetaan pienellä, tarkoituksenmukaisella pienryhmällä ja kuvien käytöllä. Henkilöstö huomioi toimintahetkeä suunnitellessa ja toteuttaessa kyseessä olevan lapsen kielitaidon ja kuinka tukea kokonaisvaltaisesti lapsen oppimista. Vastavuoroisesti voidaan myös opetella sanoja tai lauluja kyseessä olevan lapsen kielellä. Uuden kielen oppiminen ja oman äidinkielen kokeminen tärkeäksi vahvistaa lapsen kykyä mielekkääseen ja tarkoituksenmukaiseen kommunikointiin, vahvistaa itsetuntoa ja yhteisöön kuulumisen tunnetta.

Asiantuntija- ja tulkkipalveluita käytetään tarvittaessa.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä[69]. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inkluusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[70]. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkoti- tai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä[71].

---

[69] Varhaiskasvatuslaki 2 a § 7. kohta
[70] Varhaiskasvatuslaki 7 a §
[71] Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 mom. (698/1982)

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä[72]. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa[73]. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta[74]. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista[75]. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä[76].

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta[77]. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen valhtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa[78].

---

[72] Varhaiskasvatuslaki 4 a §
[73] Varhaiskasvatuslaki 2 a § 1. ja 10. kohta
[74] Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §
[75] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23
[76] Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §
[77] Perusopetuslaki 25 § 2 mom.
[78] Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan[79] konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävyydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

[79] Varhaiskasvatuslaki 4 a §

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut
- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi
- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Hirvensalmen käytännöt:

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen jo aiemmin todettu tuen tarve. Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla eripituisia aikoja. Tuen tarve voi syntyä myös tilanteessa, jossa lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään tai kehitystään.

Huoltajien kanssa keskustellaan aina esille tulleista lasta koskevista huolen aiheista ja mietitään yhdessä, ovatko ne normaaliin kehitykseen kuuluvaa vai tarvitseeko lapsi kasvuunsa ja oppimiseensa tukea. Ennen huoltajien kanssa käytyä keskustelua on henkilöstö tehnyt havaintoja lapsesta ja yhdessä keskustellut heränneistä huolen aiheista.

Huoltajien kanssa käydyssä vasukeskustelussa sovitut yhteiset sopimukset kirjataan lapsen vasuun. Varhaiskasvatuksessa aloitetaan vasukeskustelussa sovitut lapsen kehitystä ja oppimista tukevat arjen tukitoimet. Varhaisessa vaiheessa aloitettu lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen ehkäisee lisäpulmien kehittymistä. Huoltajat pidetään ajan tasalla lapsen arjen tilanteista ja muutoksista.

Lapsen tarvitessa tukea, henkilöstö ohjaa lasta ja toimii lapsen kanssa hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla. Varhaiskasvatuksen arkeen sisältyy erilaisia kehitystä ja oppimista tukevia käytäntöjä esim. lapsen kehityksen vaihe huomioidaan päivittäisissä toiminnoissa, lapsen päiväjärjestystä sekä päivän eri toimintoja selkiytetään kuvien avulla ja toimitaan pienryhmissä. Myös oppimisympäristöä muokataan lapsen kasvua ja kehitystä tukevaksi. Lapsen vahvuuksien tunnistaminen sekä yksilöllinen ohjaaminen ja opettaminen esimerkiksi sosiaalisissa tilanteissa auttavat lasta selviytymään hänelle vaikeissa tilanteissa.

Lapsella voi olla vaikeuksia keskittyä satuhetkeen suuressa ryhmässä. Silloin lapsi voi siirtyä varhaiskasvattajan kanssa toiseen huoneeseen omalle satuhetkelleen. Henkilöstö voi omalla tietotaidollaan ja pedagogisilla ratkaisuillaan tehdä paljon lapsen hyväksi.

Jos varhaiskasvatuksen arjessa toteutettavat kehitystä tukevat käytännöt eivät riitä lapsen kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi, keskustellaan huoltajien kanssa, miten lapsen kehitystä voidaan vielä enemmän tukea ja tarvitaanko yhteistyöhön asiantuntijoiden apua. Huoltajat voidaan ohjata ottamaan yhteyttä lasten neuvolaan, josta saa tarvittaessa lähetteen jatkotutkimuksiin. Huoltajat voivat ottaa suoraan yhteyttä myös Mikkelissä sijaitsevaan Lasten kehityksen tukiyksikköön. Tarvittaessa perheelle nimetty vastuuaikuinen tekee lapsesta kirjallisen kuvauksen lasta tutkivalle / hoitavalle taholle. Kuvauksen avulla saadaan monipuolinen kuva lapsen kehityksen osa-alueista, lapsen vahvuuksista ja tuen tarpeista.

Lasten neuvolan 4-vuotistarkastukseen liittyvä lomake on myös väline, jonka avulla lapsen vahvuudet sekä tuen tarpeet tulevat esille. Jos 4-vuotistarkastuksessa nousee huoli lapsen kehityksestä ja oppimisesta, niin myös 5-vuotistarkastusta varten täytetään vastaava lomake.

Viisivuotiaille tehdään varhaiskasvatuksessa KEHU-tehtävistö, jonka avulla tulevat esille lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä mahdolliset asiat tai alueet, joihin lapsi tarvitsee tukea.

Erityislastentarhanopettaja on mukana vasukeskusteluissa, joissa sovitaan lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestelyistä (entinen kuntoutussuunnitelmapalaveri). Tarvittaessa mukana on myös terveyden- ja/tai sosiaalihuollon asiantuntijoita. Lapsen vasussa huomioidaan tuen järjestämisen edellyttämät muutokset lapsen ympäristössä, käytettävät menetelmät, välineet ja tarvittavat tukipalvelut sekä asiantuntijat. Toimiessaan lapsen parhaaksi varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii lapsen kanssa yhdessä huoltajien ja mahdollisten terapeuttien kanssa sovitulla tavalla. Lapsen kasvua ja kehitystä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Jos lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia, tuen suunnitelmaa tarkistetaan vastaamaan lapsen tuen tarvetta. Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Terveydenhuollon asiantuntijoiden antaman lausunnon pohjalta lapsi voi saada joko henkilökohtaisen avustajan tai ryhmäavustajan.

Hirvensalmella tuki järjestetään pääsääntöisesti varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä ja siinä varhaiskasvatuspaikassa, missä lapsi on. Lapsi toimii ryhmän jäsenenä muiden lasten kanssa ja hänen tuen tarpeensa huomioidaan tässä ryhmässä.

Lapsen todettu tuen tarve arvioidaan uudelleen aina lapsen siirtyessä esiopetukseen. Lapsen huoltajat sekä mahdolliset terveyden- ja /tai sosiaalihuollon asiantuntijat ovat mukana tiedonsiirtopalavereissa, missä lapsen tuen tarve arvioidaan ajatellen esiopetukseen siirtymistä. Lapsen minieskarivuotena tehtävä yhteistyö varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen kesken mahdollistaa lapsen tulevien opettajien ja lapsen välisen tutustumisen jo ennen esiopetuksen alkamista.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.[80] Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen[81]. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa[82]. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.[83]

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikkötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa[84]. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin[85].

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet

---

[80] Varhaiskasvatuslaki 9 b §
[81] Varhaiskasvatuslaki 9 b §
[82] Varhaiskasvatuslaki 9 b §
[83] Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b §, perustelut s. 21–22
[84] Varhaiskasvatuslaki 9 b §
[85] Varhaiskasvatuslaki 7 b §

varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Hirvensalmella:

Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on arvioinnin ja kehittämisen pohjaksi laadittu suunnitelma, josta näkyy arvioinnin kohteet, menetelmät, ajankohdat, osallistujat, mitkä ovat jatkotoimenpiteet / kehittämisen kohteet ja miten ko. arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Hirvensalmen vasun osa-alueiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään yksikkökohtaisissa ja koko varhaiskasvatuksen palavereissa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön toimintatapoihin kuuluu itsearviointi ja arvioinnin pohjalta ammatillinen kehittyminen. Myös henkilöstön kehityskeskusteluissa arvioidaan vasun toteutumista.

Vuosittain huoltajille tehdään Webropolin avulla varhaiskasvatuksen laatukysely sekä kysely liittyen varhaiskasvatuksen toimintaan ja toimintakulttuuriin. Huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatua palautetta arvostetaan ja hyödynnetään varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

Henkilöstön tehtävänä on havainnoida, kuunnella ja haastatella lapsia liittyen heidän arkeensa varhaiskasvatuksessa. Lapsilta kysytään päivän eri toiminnoista ajatuksia ja kokemuksia, joita hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Näin lapset pääsevät osallisiksi toiminnan arviointiin sekä kehittämiseen.

Hirvensalmen varhaiskasvatus osallistuu kansalliseen arviointiin ja seurantaan, jota mm. Opetushallitus ja Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) järjestävät.

LIITE 1

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSLAUTAKUNTA
VARHAISKASVATUS

MINUN LAPSENI, MEIDÄN LAPSEMME

Lapsen nimi, lempinimi:	
Syntymäaika:	
Kotiosoite:	
HUOLTAJIEN YHTEYSTIEDOT:	
Nimi:	Nimi:
Osoite:	Osoite:
Puhelin:	Puhelin:
Email:	Email:
Varhaiskasvatuksen alkamispäivämäärä:	Määräaikainen, päättyy:
Lapsen hoitopäivät, hoitoaika: Päivähoitoyksikkö: Osoite: Puhelin: Vastuuaikuinen:	
LAPSEMME SAA HAKEA VARHAISKASVATUKSESTA HUOLTAJIEN LISÄKSI:	
Nimi:	Nimi
Puhelin:	Puhelin:
Lapsen sairastuessa yhteys otetaan:	

Lapsen sisarukset: (nimet, syntymävuodet ym.)
Lapsen allergiat/ erityisruokavaliot (allergioista tarvitsemme terveydenhoitajan/lääkärintodistuksen oikean ruokavalion varmistamiseksi)sairaudet/lääkitykset (lääkkeistä lisäksi lääkehoitosuunnitelma):

TIEDOKSI LAPSESTA JA LAPSEN ARJESTA

LAPSEN AIKAISEMMAT HOITOKOKEMUKSET:

-Onko ollut muiden kuin vanhempien hoidossa, miten sujunut?

LAPSEMME ON LUONTEELTAAN:

Hyväntuulinen	Vilkas	Omatoiminen	Rohkea
Lyhytjännitteinen	Vetäytyvä	Luottavainen	Arka
Voimakastahtoinen	Herkkä	Huomionhaluinen	Harkitseva
Rauhallinen	Utelias	Aktiivinen	Ujo

Kuvaa lapsesi luonteenpiirteitä joko täysin omin sanoin tai hyödyntämällä yllä olevia kuvauksia? Miten lapsesi ilmaisee tunteitaan?

MISTÄ ASIOISTA LAPSEMME PITÄÄ / LAPSEN VAHVUUDET - Mielipuuhat, leikit, harrastukset, osaaminen, kiinnostuksen kohteet ym. kotona ja vapaa-ajalla?
ARKITOIMINNOT KOTONA: - Ruokailutottumukset, nukkumiskäytännöt ja vuorokausirytmi, wc-toiminnot, pukeminen ja riisuminen ym.
LAPSELLEMME TÄRKEITÄ IHMISIÄ - keitä tärkeitä ihmisiä lapsen elämään kuuluu oman perheen lisäksi?
MISTÄ ASIOISTA LAPSEMME EI PIDÄ? MITKÄ ASIAT PELOTTAVAT TAI JÄNNITTÄVÄT HÄNTÄ?
MITEN LAPSEMME REAGOI MIELIPAHAAN/PETTYMYKSIIN? MIKÄ LASTAMME LOHDUTTAA PAHAN MIELEN YLLÄTTÄESSÄ?
MITEN LAPSEMME SUHTAUTUU UUSIIN AIKUISIIN JA LAPSIIN / EROTILANTEISIIN VANHEMMISTAAN?
MITÄ MUUTA HALUAISITTE KERTOA LAPSESTANNE / PERHEESTÄNNE?

KODIN KASVATUSKÄYTÄNNÖT / TOIVEET VARHAISKASVATUKSELLE

Mitä asioita pidätte tärkeinä lastenne kasvatuksessa? Miten toivotte meidän huomioivan nämä asiat?
Minkälaisia sääntöjä ja rajoja lapsellanne on kotona ja miten pidätte niistä kiinni? Miten toivotte meidän huomioivan nämä asiat?
LAPSEN ARKITOIMINNOT/ TOIVEET VARHAISKASVATUKSELLE: -ruokailu, nukkumiskäytännöt, wc-toiminnot, pukeminen ja riisuminen ym.
YHTEISTYÖKÄYTÄNNÖT KODIN JA VARHAISKASVATUKSEN VÄLILLÄ: - miten haluatte tehdä yhteistyötä, kuinka usein, minkälaisista yhteistyömuodoista pidätte/ ette pidä ym.

____ / _____ 20_____

_____

vanhemman allekirjoitus

Lomakkeen pohjana on käytetty Edivan Minun lapseni, meidän lapsemme lomaketta.

LIITE 2

20.6.2017

HIRVENSALMEN VARHAISKASVATUKSEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA

1. Lääkehoitosuunnitelma varhaiskasvatuksessa

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman Turvallinen lääkehoito- oppaan (v.2005) mukaisesti lääkehoito perustuu potilaan, hänen omaisensa sekä lääkehoitoa toteuttavan työntekijän ja toimintayksikön johdon väliseen sopimukseen. Nämä sopimukset kirjataan ja tarvittaessa päivitetään tässä suunnitelmassa.

Tarkoituksena on eri tahojen yhteistyö, jotta lapsi kokee olonsa turvalliseksi varhaiskasvatuspaikassa sairaudestaan huolimatta, ja vanhemmat voivat olla levollisin mielin lapsensa varhaiskasvatuksessa olon aikana.

Varhaiskasvatuspalvelun kuvaus

Hirvensalmella varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunta ja seurakunta. Varhaiskasvatus perustuu lasten päivähoidosta annettuun lakiin ja asetukseen sekä kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatus toteutetaan yhdessä vanhempien kanssa. Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu), jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Lääkkeen antaminen varhaiskasvatuksessa

Lapsen lääkehoidosta vastaa lasta hoitava lääkäri ja lapsen lääkehoito toteutetaan ensisijaisesti kotona. Hirvensalmen varhaiskasvatuksessa on voimassaoleva toimintaohje lääkkeen antamiseen varhaiskasvatuksessa olon aikana (liite 1) .

”Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman Turvallinen lääkehoito (v.2005) mukaisesti lääkehoito perustuu potilaan, hänen omaisensa sekä lääkehoitoa toteuttavan työntekijän ja toimintayksikön johdon väliseen sopimukseen. Lääkehoitoon kouluttamaton henkilökunta voi osallistua

luonnollista tietä annettavien tai ihon alle pistettävän hoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan, riittävän lisäkoulutuksen sekä osaamisen varmistamisen jälkeen."

Ennen lapsen varhaiskasvatussuhteen alkamista huoltajille tiedotetaan perehdyttämisen yhteydessä lapsen henkilökohtaisen lääkehoitosuunnitelman tekemisestä niiden tietojen pohjalta, jotka ovat varhaiskasvatushakemuksessa.

Varhaiskasvatuksessa annettavat lääkkeet

Varhaiskasvatusyksikössä voidaan antaa lääkärin määräämät lääkkeet, jotka on määrätty jatkuvaan käyttöön (liite 2) tai tilapäisesti kuuriluontoiset lääkkeet (liite 3) ja joiden annosteluajaksi on määrätty päiväaika tai lääkkeitä ei voida muuna aikana antaa (mm. vuorohoito).
Esimerkiksi:
- astmaan liittyvä hengenahdistus
- diabetes
- epilepsia
- allergialääkkeet

Tarvittaessa äkillisesti sairastuneelle lapselle voidaan antaa lääkärin määräämä kuume- ja särkylääkitys (esim. kuume-kouristus) ennalta tehdyn suunnitelman ja sopimuksen mukaisesti.
Epäselvissä tapauksissa kysytään neuvoa ja soitetaan numeroon 112.
Epäiltäessä myrkytystä soitetaan numeroon 09 471 977 (Myrkytystietokeskus avoinna 24 t / vrk)

2. Lapsen lääkehoidon vastuut, velvollisuudet ja työjako

Sosiaali- ja terveystoimen johtava lääkäri

- vastaa sosiaali- ja terveystoimen yksiköiden lääketieteellisestä toiminnasta
- hyväksyy varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman ja ottaa vuosittain vastaan koosteen varhaiskasvatusyksiköiden lapsikohtaisista lääkkeenantoluvista

- antaa luvan yksittäisen lapsen lääkehoidon kirjallisen luvan myöntämiseen varhaiskasvatuksen esimiehelle
- ottaa vastaan ja käsittelee yksiköiden lääkehoidon virheilmoitukset (liite 5)

Varhaiskasvatuksen esimies

Vastaa lääkehoidon suunnitelman toteutumisesta kunnassa työparinaan tehtävään valittu lääkehoitosuunnitelmaopastaja.

- ohjaa ja valvoo lääkehoidon toteutusta lääkehoitosuunnitelman mukaisesti
- vastaa lapsikohtaisten suunnitelmien laadinnasta (liite 2 ja 3)
- allekirjoittaa ja hyväksyy varhaiskasvatuksen henkilökunnan lääkehoitoluvat (liite 2 ja 4). Osa henkilöstöstä suorittaa lääkehoitokoulutuksen, osa saa luvan lääkehoidon toteuttamiseen yksilökohtaisesti perehdytyksen/opetuksen jälkeen. Lapsikohtaisen luvan (liite 2) myöntäminen edellyttää aina ko. lapsen lääkehoitoon perehdyttämisen.
- toimittaa koosteen hyväksymistään lääkkeenantoluvista vuosittain sosiaali- ja terveystoimen johtavalle lääkärille.
- vastaa siitä, että varhaiskasvatuksessa olevien kroonisesti sairaiden-, jatkuvaa lääkitystä vaativien-, kohtausluontoisesti lääkkeitä tarvitsevien lasten ja muiden erityistä hoitoa tarvitsevien lasten tiedot on huomioitu yksikön omassa turvallisuussuunnitelmassa
- vastaa yhdessä huoltajien kanssa lapsen lääkehoidon tietojen siirrosta uuteen varhaiskasvatuspaikkaan ja varahoitoon
- vastaa salassa pidettävien asiakirjojen/tietojen säilyttämisestä annettujen säännösten mukaisesti
- käsittelee lääkevirheilmoituksen pohjalta virheellisesti annetun lääkkeen antamistilanteen yhdessä henkilökunnan kanssa ja toimittaa ilmoituksen sosiaali- ja terveystoimen johtavalle lääkärille.
- huolehtii lääkehoitoon koulutettujen lähihoitajien osaamisen ylläpitämisestä mahdollistamalla osallistumisen viiden vuoden välein asiaan liittyvään koulutukseen ja tenttiin

Lääkehoitosuunnitelmaopastaja

- Hirvensalmen kunnan varhaiskasvatuksesta (vuoropäiväkoti, perhepäivähoito + ryhmis) valitaan yksi lääkehoitosuunnitelmaopastaja (lähihoitajatutkinto tai vastaava)
- osallistuu yhdessä varhaiskasvatuksen esimiehen kanssa varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelman toteuttamiseen
- opastaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa toteuttamaan lääkehoitosuunnitelmaa
- huolehtii siitä, että yksikössä on lukittavia kaappeja lasten lääkkeiden säilyttämiseen
- osallistuu viiden vuoden välein osaamista ylläpitävään koulutukseen ja siihen liittyvään tenttiin
- huolehtii yhdessä varhaiskasvatuksen esimiehen kanssa varhaiskasvatuksen henkilökunnan osallistumisesta lääkkeenannon koulutuksiin ja perehdytyksiin ja pitää niistä kirjaa

Lapsen vastuuaikuinen varhaiskasvatuksessa/lääkkeenantajat

- toteuttaa perehdytyksen ja lääkehoitoluvan saatuaan lapsen lääkkeen antamisesta omassa ryhmässään
- pyytää tarvittaessa huoltajia kutsumaan terveydenhuollon ammattilaisen perehdyttämään työntekijän lapsen lääkehoitoon
- laatii yhdessä huoltajien kanssa lapsen lääkehoitosuunnitelman (liite 2)
- varmistaa *luonnollista tietä annettavien lääkkeiden osalta,* että lääkkeen annostelu on sovitun mukainen
- arvioi omalta osaltaan lapsen lääkehoidon vaikuttavuutta ja kertoo havainnoista huoltajille
- huolehtii retkille mukaan lapsen mahdollisen lääkityksen
- vastaa lapsen lääkkeiden oikeasta ja turvallisesta säilytyksestä
- vastaa siitä, että koko yksikön henkilökunnalla on tiedossa elvytyslääkkeitä tarvitseva lapsi, missä elvytyslääkkeitä säilytetään ja lääkkeen annosteluohje
- työntekijä huolehtii lapsen tiedot lapsen uuteen varhaiskasvatus-/varahoitopaikkaan yhdessä esimiehen ja vanhempien kanssa. Huoltajat vastaavat uuden varhaiskasvatus-/varahoitopaikan perehdyttämisestä
- jos lapsen lääkkeenannossa on tapahtunut virhe, tekee kirjallisen ilmoituksen lääkehoitopoikkeamasta (liite 5) ja ilmoittaa asiasta huoltajille
- osallistuu järjestettäviin lääkehoidon koulutuksiin

- työntekijä on velvollinen ilmoittamaan, mikäli hän ei katso hallitsevansa hänelle annettua työtehtävää. Työnantaja on velvollinen järjestämään lisäperehdytystä.
- mikäli työntekijällä ei ole terveysalan koulutusta (lto, pph, päivähoitaja), lääkehoidon antaminen perustuu työntekijän suostumukseen (liite 2 ja 4)
- kirjaa päivittäin ylös antamansa lääkkeet yhteisesti sovitulla tavalla esim. viestivihkoon, kalenteriin (lapsen varhaiskasvatuspaikkaan jää dokumentti)

Lapsen huoltajat

- vastaavat ryhmän henkilökunnan riittävästä perehdyttämisestä lapsen lääkkeenantoon
- kutsuvat tarvittaessa alan asiantuntijan perehdyttämään henkilökuntaa
- laativat yhdessä lapsen vastuuaikuisen/ryhmän henkilökunnan kanssa lapsen lääkkeenantosuunnitelman (liite 2 ja 3)
- huolehtivat tarvittaessa henkilökunnalle tiedon lääkärin määräämästä, lapsen lääkinnässä tapahtuneesta muutoksesta
- vastaavat lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatuspaikkaan tulevan ryhmän henkilökunnan perehdyttämisestä
- siirtävät lapsen lääkkeet uuteen varhaiskasvatuspaikkaan tai varahoitopaikkaan

Vanhempien tulee olla tietoisia siitä, kuka lääkehoitoa varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

3. Perehdytys varhaiskasvatuksessa annettavaan lääkehoitoon

Huoltajien rooli

- Perehdyttämisvaiheessa, ennen lapsen hoidon alkua, huoltajat kertovat lapsen terveydentilaan, lääkitykseen ja hoitoon liittyvistä toimenpiteistä ja antavat riittävän perehdytyksen lapsen ryhmän henkilökunnalle.
- Huoltajat perehdyttävät myös koko yksikön henkilökunnan lapsen elvyttämiseen ja elvytyslääkkeiden antamiseen.
- Tarvittaessa huoltajat ja ryhmän muu henkilökunta perehdyttävät uuden työntekijän lapsen lääkkeenantoon ja hoitotoimenpiteisiin.

- Apuna henkilökunnan perehdyttämisessä voi olla alan asiantuntijoita esim. diabeteshoitaja. Yhteistyötä tehdään myös tarvittaessa neuvolaterveydenhoitajan, eri terapeuttien, erikoissairaanhoidon ja keittiöhenkilökunnan kanssa.
- Kaikki lapsen lääkehoitoon osallistuvat tahot toimivat yhteistyössä huoltajien kanssa. Jos lapsen lääkehoidossa tulee muutoksia, huoltajien vastuu on huolehtia tiedot lasta hoitavalle henkilökunnalle. Lapsen lääkityksen muuttuessa, lääkehoitosuunnitelma päivitetään yhdessä lapsen vastuuaikuisen kanssa (liite 2).

4. Lapsen lääkehoitosuunnitelma

Lapsen lääkehoidon suunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen huoltajien, lapsen ryhmän henkilökunnan/vastuuaikuisen ja tarvittaessa lasta hoitavien terveydenhuollon henkilökunnan kanssa ennen hoidon aloittamista. Lääkehoitosuunnitelma päivitetään jokaisen lääkemuutoksen yhteydessä sekä tarkistetaan lapsen varhaiskasvatuspaikan muuttuessa.
Suunnitelma liitetään lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapsen lääkehoitosuunnitelma ja lääkkeenantolupa arkistoidaan kuusi vuotta varhaiskasvatuksen päättymisen jälkeen varhaiskasvatuspaikassa ja asiakirjaa säilytetään kuten kuntoutus- ja toimintasuunnitelmaa.

Lapsen lääkehoidonsuunnitelma huomioidaan myös yksikön omassa turvallisuussuunnitelmassa.

Jos lapsella on useampi perhe, huoltajat tiedottavat lapsen yksilöllisistä lääkkeistä ja lääkehoidosta sekä huolehtivat lääkkeiden siirrosta keskenään. (Varhaiskasvatuksella ei ole velvollisuutta toimia perheiden välisenä viestinviejänä.)

Lääkkeen antaminen

- Yksikössä lääkehoitoa toteuttaa varhaiskasvatushenkilöstö/ henkilökohtainen avustaja työvuorojen mukaan.
- Lapsen vastuuaikuinen vastaa lapsen lääkehoitosuunnitelman päivittämisestä.
- Lääkintää toteuttava henkilökunta perehdytetään.

- Huolehditaan siitä, että jokainen yksikön aikuinen osaa antaa lapselle hätätilanteessa ensiapua.
- Lapsen yksilölliset ensiapuohjeet säilytetään helposti saatavilla olevina ja paikassa, jonka kaikki työntekijät tietävät (sovittu paikka).
- Lapsen varahoidossa oloaikana vakituinen varhaiskasvatuspaikka vastaa tiedon siirrosta ja lääkehoidosta yhdessä vanhempien kanssa.

Kirjallinen lupa lääkkeen antamiseen

- Kun henkilökunta on saanut huoltajilta tai alan asiantuntijalta riittävän perehdytyksen lapselle annettavaan lääkehoitoon, voi varhaiskasvatuksen esimies allekirjoittaa ja hyväksyä työntekijän luvan lääkkeen antamiseen (liite2).
- Varhaiskasvatuksen esimies lähettää vuosittain tiedotteen lääkkeenantoluvista johtavalle lääkärille. Lääkkeenantoluvat säilytetään lääkehoitosuunnitelman kanssa yksikössä lasten papereiden ohessa kuusi vuotta. Kopio lääkkeenantoluvista jää yksikköön.

5. Lapsen lääkkeiden säilytys

Lasten lääkkeet säilytetään niille erikseen varatussa lukittavassa lääkekaapissa, lasten ulottumattomissa sekä noudattaen lääkkeiden säilytysohjeita. Jääkaapissa säilytettävät lääkkeet säilytetään suljettavassa rasiassa ruokatarvikkeista erillään. Lääkepakkauksissa tulee olla lapsen nimi.

6. Lääkehoidon osaamisen varmistaminen ja ylläpitäminen

Lääkehoito on terveydenhuollon toimintaa, jonka toteuttaa ensisijaisesti siihen koulutettu henkilöstö. Heidän osaamistaan ylläpidetään säännöllisesti annettavalla koulutuksella ja tentillä. Lisäkoulutuksen, osaamisen varmistamisen ja kirjallisen luvan jälkeen, myös muut työntekijät voivat esim. pistää lapselle insuliinin hoitopäivän aikana.
Mikäli yksikössä on lapsia, jotka tarvitsevat lääkehoitoa, on sovittava, kenen vastuulla lääkityksen toteuttaminen on. Tärkeää on huomioida loma-ajat ja vuorohoidossa olevan lapsen kohdalla myös

se, että kaikilla häntä hoitavilla on riittävät taidot lääkityksen antamiseen. Uusien työntekijöiden perehdyttämiseen tulee myös sisällyttää lääkehoidon opastus ja käytänteet kunnassa ja siinä yksikössä, missä työntekijä toimii.

Yksittäisen lapsen kohdalla oikean lääkehoidon osaamisen varmistus tapahtuu vanhempien ja alan asiantuntijoiden antamalla riittävällä perehdytyksellä ja opastuksella lapsen lääkityksiin ja hoitotoimiin.

7. Lääkehoidon virhetilanteiden kirjaaminen ja arviointi (liite 5)

Kaikki lääkkeenannon virhetilanteet (esim. lapsi saanut liian vähän tai liikaa lääkettä, lapsi ei ole saanut ollenkaan lääkettä/lapsi saanut lääkkeen myöhässä tai lapsi on oksentanut lääkkeen pois) tiedotetaan lapsen huoltajille. Virhetilanne myös kirjataan erilliselle lomakkeelle ilmoitus lääkehoitopoikkeamasta, joka toimitetaan sosiaali- ja terveystoimen johtavalle lääkärille. Yksiköissä käydään läpi lääkehoidossa tapahtuneet virheet ja kehittämisehdotukset turvallisempaan lääkehoitoon.

LIITTEET

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAISKASVATUS

liite 1

TOIMINTAOHJE VARHAISKASVATUKSESSA OLEVIEN LASTEN LÄÄKEHOITOON

Varhaiskasvatuksen aikana sairastuvalle lapselle osoitetaan rauhallinen paikka lepäämistä varten. Tarvittaessa henkilökunta ottaa yhteyttä lääkäriin tai kutsuu paikalle ambulanssin. Lasten sairastuessa otetaan välittömästi yhteyttä huoltajiin ja sovitaan heidän kanssaan lapsen noutamisesta.

Lapsen lääkehoito toteutetaan ensisijaisesti lapsen kotona.

Varhaiskasvatuksessa annetaan ja annostellaan lääkärin määräämät lääkkeet, jotka on määrätty jatkuvaan ja/ tai tarvittaessa käyttöön, ja joiden annosteluajaksi on määrätty aika, jolloin lapsi on varhaiskasvatuksessa.

Huoltajien on keskusteltava varhaiskasvatuspaikan hoitajan kanssa lapsen lääkityksestä

- varhaiskasvatussuhteen alussa lapsen tullessa varhaiskasvatuksen asiakkaaksi laaditaan lääkehoitosuunnitelma jos lapsella sairauden tai kuntoutuksen takia on jatkuva- ja/tai kohtausluontoinen lääkitys (liite 2)
- hoitopäivänsä alussa lapsen tullessa varhaiskasvatuspaikkaan (kuuriluonteiset lääkkeet, liite 3)

Käsikauppalääkkeitä ei anneta varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksessa toteutettavaa lääkehoitoa varten vanhempien tulee **aina** toimittaa lääkkeen lisäksi lääkereseptikopio tai e-reseptikooste (saa apteekista).

Lääkärille mainittava, että lapsi on varhaiskasvatuksessa (päivähoidossa). Suurin osa lääkkeistä voidaan määrätä aamu- ja ilta-annoksina, jotka annetaan **kotona** aamulla ja illalla. Lääkkeen

annoskoossa on hyvä huomioida erilliset rasva-, tippa-, lääkepullot varhaiskasvatuspaikkaan jos lapsi voi osallistua varhaiskasvatukseen kuntonsa puolesta.

Kuuriluontoinen lääkehoito voi toteutua pääsääntöisesti kotona, mm. antibiootit.

Allergialääkkeistä (tabletti, mikstuura, silmätipat) löytyy 1-2 x päivässä annosteltavia valmisteita.

Silmätipat tulehdukseen; markkinoilla 2x/pv annosteltavia valmisteita.

Korvatipat; joskus päivälläkin, mutta hoitojaksot lyhyitä.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan perusvoiteella rasvausta jos se on sairauden hoitoa esim. atopia (liite 2). Satunnaista pienten alueitten (posket tms.) perusvoide- ja aurinkovoiderasvausta voidaan tehdä ilman lääkehoitosuunnitelmaa.

Lääkkeet voidaan tuoda joko yksittäisenä kappaleena tai esim. kuuriin liittyvä kappalemäärä pakattuna tarkoituksen mukaisella tavalla. Allergia- silmätipat on suositeltavaa ottaa kerta-annos pipetteinä.

Lääkkeissä tulee olla aina kiinnitettynä lappu, jossa on lapsen nimi, lääkkeen nimi ja mukana annosteluohje päivämäärineen.

Varhaiskasvatuspaikassa lääkkeet säilytetään erillisessä lukollisessa lääkekaapissa.

Ensiapulääkkeet annetaan lääkehoitosuunnitelman tai hätäkeskuksen (112), myrkytyskeskuksen (p. 09-471 977) tai muun viranomaisen ohjeen mukaan.

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAISKASVATUS

liite 2

LAPSEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA PITKÄAIKAISESSA LÄÄKEHOIDOSSA

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Huoltajien nimet Varahenkilö (ei välttämätön)	Puhelinnumerot (joista tavoittaa hoitopäivän aikana)
Lapsen hoitopaikka	Vastuuaikuinen

Lääkkeen määrännyt lääkäri
Lääkkeen nimi, lääkkeen annostelu (yksi lääke/lomake)
Milloin lääkettä annetaan ja muuta lääkkeen antamiseen liittyvää
Muita tarvittavia toimenpiteitä ja kuinka usein
Mitä oireita seurataan taudista/lääkkeistä (sivuvaikutukset)
Huoltajiin tai sovittuun varahenkilöön ollaan yhteydessä
Elvytys ja ambulanssin kutsu

Huoltajat antavat lääkkeen henkilökunnalle henkilökohtaisesti, lapsen nimellä varustettuna annosteluohjeineen, sekä reseptikopion tai reseptiyhteenvedon (saa apteekista).

Huoltajat vastaa lääkkeen tai käytettyjen välineiden hävittämisestä.

Lapsen lääkityksen muuttuessa tehdään uusi lääkehoitosuunnitelma.

Lääkkeenantolupa

" Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman Turvallinen lääkehoito (v. 2005) mukaisesti lääkehoito perustuu potilaan, hänen omaisensa sekä lääkehoitoa toteuttavan työntekijän ja toimintayksikön johdon väliseen sopimukseen. Lääkehoitoon kouluttamaton henkilökunta voi osallistua luonnollista tietä annettavien tai ihon alle pistettävän hoidon toteuttamiseen yksittäistauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan, riittävän lisäkoulutuksen sekä osaamisen varmistamisen jälkeen."

Osaamisen varmistus: Olen saanut huoltajilta/ asiantuntijalta riittävän perehdytyksen lapsen lääkehoitoon ja hoitotoimiin.

luvansaaja	allekirjoitus	päivämäärä

Lääkehoitolupa on voimassa toistaiseksi tai ___ /____ 201__ asti

Lääkehoitoluvan hyväksyy varhaiskasvatuksen esimies:

___ /___ 201__ _____

Allekirjoitus

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAISKASVATUS

liite 3

LAPSEN LÄÄKEHOITOSUUNNITELMA TILAPÄISESSÄ LÄÄKEHOIDOSSA

Lapsen nimi	Henkilötunnus
Huoltajien nimet	Puhelinnumerot
Lapsen hoitopaikka	Lääkkeen ja ohjeen vastaanottaja

Lääkkeen nimi (yksi lääke/lomake)
Lääkkeen annostelu
Lääkkeen säilytysohje
Lääkkeen mahdolliset sivuvaikutukset
Lääke annettu: päivämäärä, klo / nimikirjaimet

Huoltajat antavat lääkkeen henkilökunnalle henkilökohtaisesti, lapsen nimellä varustettuna annosteluohjeineen sekä reseptikopion tai E-reseptiyhteenvedon (saa apteekista).

Huoltaja vastaa lääkkeen ja / tai käytettyjen välineiden hävittämisestä.

Päiväys Huoltaja / huoltajat Lääkkeen ja ohjeen vast.ottaja

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAISKASVATUS

liite 4

HIRVENSALMEN VARHAISKASVATUKSEN LÄÄKKEENANTOLUPA LYHYTAIKAISESSA JA TILAPÄISESSÄ TARPEESSA

Lupa on voimassa toistaiseksi tai ___/___ 201__ - ___/___201__
Luvansaaja
Tehtävänimike
Toimipaikka
Luvansaajan allekirjoitus

Päivähoidon työntekijä saa antaa kuuriluontoisesti (1-10 vrk) lääkärin määräämiä lääkkeitä.

Tämä lääkkeenantolupa koskee tavanomaisia allergia-, kuume- ja infektiolääkkeitä, jotka annetaan luonnollista tietä. Lääkkeet annetaan lääkärin ohjeen mukaan (liite 3, reseptikopio).

Luvan myöntää varhaiskasvatuksen esimies:

___/___201__ _____

Allekirjoitus

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAISKASVATUS

liite 5

ILMOITUS LÄÄKEHOITOPOIKKEAMASTA (lääkehoidon virheilmoitus)

Lapsen sukunimi ja etunimi	Henkilötunnus
Tapahtuman havaitsemispäivämäärä ja kellonaika	Varhaiskasvatusyksikkö
Lääkkeen nimi, vahvuus, lääkemuoto ja antotapa	
Poikkeaman laatu väärä lääke * väärä vahvuus * väärä annos * väärä antoaika väärä lapsi ylimääräinen annos antamatta jättäminen muu	* Lääkemääräyksen mukainen lääke, vahvuus, lääkemuoto ja annostus:
Poikkeaman syy inhimillinen erehdys vanhemmat toimittaneet väärän lääkkeen huolimattomuus puutteelliset tiedot lapsen lääkkeestä	 kiire väsymys ympäristön aiheuttamat häiriöt muu (esim. lapsi oksentaa lääkkeen)
Tapahtuman kuvaus ja tapahtumasta aiheutuneet toimenpiteet ja seuraamukset (miksi näin pääsi käymään, mitä olisi pitänyt tehdä toisin. miten olisi pitänyt toimia ne): Tapahtuma käsitelty työyhteisössä __/__ 201__	
Ilmoituksen tekijä lapsen vastuuaikuinen päivähoidonavustaja lääkehoitosuunnitelmaopastaja varhaiskasvatuksen esimies vanhemmat muu Päivämäärä: ___ / ___ 201__ Allekirjoitus:	
Poikkeama käsitelty Päivämäärä: ___ / ___ 201__ Allekirjoitus:	

HIRVENSALMEN KUNTA
SIVISTYSTOIMI
VARHAHISKASVATUS

liite 6

ILMOITUS TYÖSSÄ TAPAHTUNEESTA NEULANPISTO- TAI MUUSTA

VERIKONTAKTITAPATURMASTA

Tällä lomakkeella ilmoitetaan kaikki tartuntavaarallisiksi epäillyt, työssä sattuneet verikontaktitapaturmat. Täytä lomake heti henkilökohtaisesti tapaturman satuttua ja lähetä lomake työterveyshuoltoon.

Altistuneen nimi ja henkilötunnus
Toimipaikka ja ammattinimike
Milloin ja millaisessa työssä vamma sattui?
Vammakohta (mahd. yksityiskohtaisesti, esim vasemman käden etusormi)
Vamman laatu (esim. viilto, pisto, roiske, syvä, pinnallinen, jne.)
Jos vamma sattui lapsen kanssa työskenneltäessä, ilmoita lapsen nimi ja henkilötunnus (tarv. muuta tietoa)
Ellei lasta voi nimetä, onko mahdollista jäljittää vamman aiheuttaneen välineen lähtöpaikka

Paikka _____ päiväys ___/___201__ Ilmoituksen antaja _____

LIITE 3
Hirvensalmen kunta
Sivistystoimi

LAPSEN TIEDONSIIRTOLOMAKE VARHAISKASVATUKSESTA ESIOPETUKSEEN

Lapsen nimi: _____ Syntymäaika: _____

Varhaiskasvatuspaikka: _____

Vastaa lastasi koskeviin kysymyksiin ja tuo lomake tullessasi keskusteluun. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti yhteisessä keskustelussa esiopetukseen siirryttäessä.

1. Keitä lapsen perheeseen kuuluu?

_____
_____
_____
_____

2. Kerro lapsen vahvuuksista

_____
_____
_____
_____

3. Millaiset asiat ovat haastavia lapselle?

_____
_____
_____
_____
_____
_____

4. Mistä lapsi on kiinnostunut?

_____
_____
_____
_____
_____
_____

5. Lapsen kaverisuhteet

_____
_____
_____
_____

6. Allergiat tai herkkyydet

7. Huoltajien ajatuksia ja toiveita eskarivuodelle

8. Mitä perheenne tekee yhdessä?

9. Kuvausluvat
Lastani saa kuvata:
Oman luokan juttuihin: _____
Koulun juttuihin: _____
Mediaan: _____

Paikka ja päivämäärä: _____

Huoltajan/huoltajien allekirjoitus ja nimenselvennys